

הלכות לולב סימן תרסד תרסה

באר הגולה 268

שקם ההושענות שעושין, לבד, כל זמן שאומרים תפלתם על הפנים, וקונענים ההושענות בשעה שאומרים ההושענות ואחר כך חובטים אותם: ח' י"ש מי שאומר (כח) שהושענא שבלולב אף-על-פי שתורה אין לפסע עליה (כט) (ועני לעיל סימן כא צבי ציצית): ט' י"ש מי שאומר שאסור להנות מן הערבה לאחר נטילתה *אם לא (ס) (ל) התנה עליה (לא) מעקרא, דלכלא יומא אתקצאי למצותה: הגה ונהגו להצניע ההושענות לאפית מצות כדי לעשות בה מצנה (מהרי"י ומהרי"ל): י' י"ש מי שאומר, שיש לזהר שלא (ט) יקץ ישראל ערבה למצנה משנה עכ"ל (לב) אפלו פרשות העכו"ם: יא' אם כל יום הושענא רבה ביום ראשון וקצו עובדי כוכבים ערבה בשבת (לג) והביאו, בשנה: הגה מיהו, אם צנה ישראל לקצוה ואיכא פקדנא בדבר (י) (לד) יש להחמיר אם יש לו ערבה אחרת (כ"י בשם תשובת הרשב"א):

תרסה אתרוג אסור לאכל בשביעי, ובו ב' סעיפים:

א א' א' אתרוג בשביעי (ב) אסור, *שהרי (א) (א) הקצה (ג) לכל שבעה, ואפלו נפסל אחר ששעה בו

באר היטב

עמ"ש סימן תרס ס"ק ד: (ח) התנה, ע"י סימן תרמט ס"ה דכתב רמ"א דלא הנהיג תנאי, ע"ש: (ט) יקץ, ע"י סימן תרלו ס"ק ב מש"ש בשם הש"י, וענין ט"ז כאן: (י) יש להחמיר, אפלו לא צנה לו לקצו בשבת רק אטר שחקה קומתה למצוא-שבת:

(ס) הקצה, נראה פשוט שאפלו ביום הראשון קדם שנטלו לפצנה יש אסור מקצה, כיון דהכין לו בבית השמשות לצאת בו לבסור, מכך אסמה דעמה מנה, ש"ז:

משנה ברורה

מכ"ד, רוצה לומר, דלא כמו שאותוין הלכות (ע) עם הערבה עד שעת החכמה. ובמנהג המנהג כמו שכתב הרמ"א, שאין נוטלין הערבה עם הלולב כלל: ח' (כח) שהושענא שבלולב, והוא הדין ערבה (כ) של הושענא אין לזלזל בה וברכ"י בשם סדרהיים: (כט) וענין לעיל סימן כא, רוצה לומר, מה דמבאר שם בסעיף א בהג"ה: ט' (ל) התנה עליה, ענין במגן אברהם שפסקה, דלאו לבלי עלמא מהני תנאה, אמנם האליה רבה מרחיך דברי השולחן ערוך, וכן בבאר הלכה בארנו דלכל עלמא מהני בזה תנאי, ענין שם באר: (לא) מעקרא, ענין בבאר הלכה: י' (לב) אפלו פרשות העכו"ם, משום דסתם עכו"ם הקדמות שלהם גזולים מאחרים ואינו מועיל רשותם לזה, ונמצא פשוט צ"ח הנהגות, אלא יקצין עכו"ם ויתבטל לישאל, והוא הדין (כא) פשוט צ"ח ישראלי נותן לחברו שרי, וכמו שכתבנו בסימן תרמט סעיף א במשנה ברורה סעיף-קט"ז, יא. וענין כט"ז שכתב דבזמן הזה לא אמרין דסתם גזילים הם, וענין לעיל בסימן תרלו סעיף ג בהג"ה ובמשנה ברורה ובאר הלכה: (כ) הכל ש"ך לענינו: תרמט סעיף א בהג"ה ומשנה ברורה ובאר הלכה: (כא) כי הכל ש"ך לענינו: יא (לג) והביאו, בשנה, הגה אפלו צנה לו ישראל לקץ בשבילי ובנדאי עשה בזה עבדה, אפלו כ"י (כב) אין לאסור לצאת בה אחר-כך משום מצנה הבאה בעבדה (דאחר קלות (כג) העבדה ליכא משום מצנה הבאה בעבדה [מ"א בשם הרשב"א], ויש מאחרונים שפסקין בזה, (כד) דער כאן לא מצינו ברש"א שהתיר בזה אלא פשוטו בערב-שבת סתם שיהיו קומות לו במוצאי-שבת והנה יכול לקצוה מבעוד יום, ולכך אמרין דבמלאכתו הוא עוסק, אבל פשוטו לקצוץ בשבת לא מוכח משם להקל בזה לו אחרת: (לד) יש להחמיר, אפלו (כז) לא צנה לקצו בשבת, רק אטר שחקה קומתה למצוא-שבת:

א (א) אתרוג בשביעי, אפלי לאחר שנעשית בו מצותה: (ב) אסור, באפילה, וענין לעיל בסימן תרנג"ה: (ג) לכל שבעה, ואם הפרישו

דקנה בעקרא, דאשכח דמרי אפן הנגאי כמו שכתב החוספות והעתיקו הרב בסימן תרמט סעיף ה בהג"ה, והנה שכתב פקדו יום טוב הראשון קדם בין השמשות שיהיה כל יום ראשון נדב פסול חסר או אינו הדר ואינו יכול לומר שאינו בודל מקונו ושאנו בודל מקונו כל בין השמשות של ליל שני ואלף:

* אתרוג בשביעי וכו', ובשמיני מתיר, ולא אמרין מ"ג דאתקצאי בין השמשות אתקצאי לבלי ימא, דהא בין השמשות גופא לא נאסר אלא משום ספק וספק שער (תיס) וראשון: * שהרי הקצה וכו', כח ה"י, שאפלו ביום הראשון קדם שנטלו למצוה, ולא דמי למה שכתב בתי"י בסוף

שער הציון

(כ) ובתי"י אדם כחב דלא תוקעה על הקרקע, ולפלא, הלא קימא לן דהמשמשי מצוה נרקת, ואולי פננתו דלאשפה אין נרקת: (כא) דאז תל תאיש של בעלים הראשונים משנעשה תלוש, ושנוי רשות מושבא ליד השני: (כב) כן משמע מהג"א דזו היא הרבוקה: (כג) תשובת כתב-סופר סימן קכז: (כד) ענין בפר"מ דהיינו וכלביו ששיר: (כה) מגן אברהם ושי"א:

ס' הנהגות אשרי' בשם אור חיים פקדו ד' דקולה ע' הנהגות מנהגי' בשם רבי אליעזר ממין ס' מצא סהוב מנהג דרב הקא סה' ל' א' פורסי בשם רבי אביגדור פקדו ב' ד' דקעה

שערי תשובה

[א] הקצה, עכ"ל. וענין בספר שו"ת בית אפרים שבארתי באר דברים אלו ובסיניא דקעה שם ובבאר דברי המג"א בסעיף שאח"כ, וענין

באר הגולה

* אם לא התנה עליה מעקרא, לכאורה פננתו כמו לענין מ"י סה' דמבאר בסימן תרל"ח דצריך שיהיה קדם בין השמשות שאינו בודל מקונו מלהנות, אמנם לפי מה שכתב בכור-הצלב סימן תרנג' ס"י כשיהיה קדם עשית הפצנה שלא יאסר על-ידי עשית המצוה כי אינו בודל עצמו מלהנות, והוא הדין לענין תרס דאסור להנות בו כל שבעה משום דאקצוה למצוה, סגי גס-פן כשיהיה קדם עשית המצוה שאינו בודל עצמו מלהנות, אמנם בעקר הדין אי תנאי מועיל, הוכיח סגור אברהם דזה תלוי בקלמא, דלדעת הרשב"א וס"ד נכון גם לדעת ספר התוספות רק דהוא קודם דהספר יראים לא פתח דתנאי מהני, לא הנה בידו כי אם ספר יראים תנאי, ובעת שזכירו ששום הכח יד בספר יראים השלם, נכתב שם בהרי"א כמו שכתב הנהגות ממוני בשמו דתנאי מהני, וכבר קדמו בזה המבאר שם] מהני תנאי גם לאורו יום, ולדעת התוספות אין מועיל בזה תנאי, עד כאן דבריו, ומשמע מזה דלענין נכון לאתרוג אף כשהפריש אחר יום ראשון לא מהני תנאי להנות לאורו יום, ולא אבין היטב ראתיו, דהנה דפתי' לענין ערבה שהוא רק ליום השביעי, מנא לה דלחוספות לא מהני תנאי לאורו יום, ואין לנו ראי' מתוספות רק דליום הראשון כיון דחסר פסול בו ואס-פן לא יכול להתנות בו שאינו בודל מקונו בין השמשות מלהנות, דהמ"א נצ"ח סה', אבל בשאר המ"ס כשהפריש להם, דחסר פשר בו גגון באתרוג, וכן בערבה ששקטם ראשו (דפסולו) משום חסר, וזהו הפוסקים נהר אינו לעיכא אלא ביום ראשון, ובפרט בערבה זו דגם נשירי רב עליה קשר, ונראה גם לחוספות מהני תנאי כשהתנה שאינו בודל עצמו מלהנות בסוף מעט, דאף דמשמע מתוספות דאתקצאי הוא רק שלא יכלהו לגמרי, אבל לטל מקונו מעט וישאר כדי הקשר, לזה לא צריך תנאי ולא אתקצאי לזה, מפל מקום בנקא-הנהגות גדולה יש בזה, דלענין התוספות דלא אתקצאי רק כדי הקשר, אינו מתיר רק לטל מקונו משעור היתור נכדי הכשר ואף קדם קיום הפצנה, אבל לכלותו לגמרי אסור אף לאחר קיום המצוה, דהלא אתקצאי לזה ונחיל עלה תעשה עד פלות חסר כיון שלא התנה, אבל כשהתנה שאינו בודל עצמו משום לא חילא עלה תעשה כלל, וידין דאמרין בביצה דף ל' עמוד ב, ונשקא-הנהגות דמתיר לאחר קיום הפצנה יכול לקח עצי ערבה ולעלות בהם בשיר ופרות ולכלותו לגמרי, והנה ראינו באליה רבה שתרין ההנהגות של המגדאברהם וכתב דהקא בערבה שאינו אלא מקנה, לבלי עלמא מהני תנאי, אמנם זה יכול למרץ רק דברי השולחן-ערוך, אבל המעין בבית-יוסף מה שהביא בשם הנהגות ממוני בשם הר"א ממין נראה דמקל אף בערבה שבלולב על-ידי תנאי, ועל-פיהם אני צריך לומר דהוא מירי בערבה שכתב עם הלולב אחר יום הראשון, דקנה תנאי תנאי אף לשיטת התוספות וקמו שכתבנו, ואפלו אם נמצא דמרי הנהגות ממוני בערבה שכתב יום טוב הראשון קדם בין השמשות של ליל שני ואלף:

תלכות לולב סימן תרסד תרסה

ביאורים ומוספים

אלא לעולם היא עומדת בחזקת בעליה הראשונים, ופירות המוכרים לקרקע נחשבים כקרקע, נמצא שהם שייכים לישראל והקצץ גזול ממנו, ולכן יניח לנכרי לקצוץ את המינים ואז חל היאוש של הבעלים הראשונים על דבר הנחלת, וכשימסור אותם לישראל, הישראל יקנה אותם על ידי שינוי רשות כשבאו לידו, וכן אם ישראל אחר קצץ ונתן לחבירו מותר, כיון שבא לרשות השני לאחר יאוש, והוא הדין אם הנכרי נתן לו במתנה מותר, משום שגם אז יש יאוש ושינוי רשות.

ודין זה, כתב במשנ"ב שם (סי' י) הוא לכתחילה, אבל בדעבד כשר אם קיבל רשות מהנכרי, ויכול לברך עליהם, שמספק אין חוששים שמה הקרקע גזולה, ובבית"ל שם (ד"ה שלא) כתב לנבי הערבות שמביאים השמשים לצורך הקדילה ממקום שאינו הפקר, שאם אינם מבקשים רשות מבעל השדה, אין להקל להשתמש בהם, כיון שבעל השדה לא ידע מהקציצה ואינו מתיאש מהם, ושינוי רשות בלא יאוש לא מתעיל.

סימן תרסה

אחרונא אסור לאכל בפשיעי

[משנ"ב סי' א]

אפילו לאחר שנעשית בו מצותה⁽¹⁾.

(1) ולגבי מנהג הנשים המעוברות ללעוס בהושענא רבה את פטמת האחרונא כסגולה, כתב בדרכי חיים ושלום (אות תשצו) שאסור לעשות כן, ודעת הגר"ח קניבסקי (תורת המועדים סי' תרסד סי' יג אות ה) שאם רק נשכחת חורקות את הפטים כך שאין להן שום הנאה ממנו, מותר לעשות זאת גם בהושענא רבה, כיון שהוקצה רק מהנאה.

[משנ"ב סי' ב]

ועין לעיל בסימן תרנ"ג.

(2) שם כתב, שמותר להריח אתחנא של מצוה, ובביאור החילוק במה זה שונה מאכילה שאסורה, כתב במשנ"ב שם (סי' א) שכיון שאחרונא עיקר עומד לאכילה ולא להריח בו, לכן הוקצה מאכילה ולא מלהריחו, ואם הקצה בפירוש את האחרונא גם מריחו, כתב הערוך השלחן (סי' תרנ"ג סי' ב) שדאי נאסר גם מלהריחו.

ואף שמותר להריח את האחרונא כמבואר בשו"ע לעיל (סי' תרנ"ג סי' א), כתב החזו"א (ארי"ה סי' מט סי' יג) שאין לומר שמה שמוכן האחרונא להריח בו בתג יגרום להחשיבו כיום השמיני כאינו מוקצה, ויעיל להתיר גם באכילה.

[בה"ל ד"ה אתחנא]

ולא אקרינן גזל דאתקצאי ביה השקשות אקצאי לכלי יומא⁽³⁾.

(3) ולגבי טלטול ההדס בבין השמשות של מוצאי היום השביעי, הסתפק החזו"א (ארי"ה סי' מט סי' יג) האם ההיתר לאחר בין השמשות חל למפרע או מכאן ולהבא, שאם ההיתר חל רק מכאן ולהבא, אם כן כיון שבבין השמשות היה אסור להריח בו, ממילא הוא מוקצה ויאסר בטלטול, אך כתב שמסתבר שההיתר הוא למפרע, ולכן ממה נפשך הוא מותר, שאם בין השמשות נחשב עדיין ליום השביעי, הרי הוא כחול ומותר בטלטול, ואם בין השמשות נחשב ליום השמיני הרי שהוא כבר ראוי להריח בו, ואף שמספק אסור להריח ואם כן אין לו שום תשמיש, מימי כיון שבעצם הוא ראוי אלא שפורש ממנו בטעות אין כאן מוקצה, אכן העיר הגר"ש אריעברך (שש"כ פכ"ב הע' סד) שלא מוכן כלל מה הסתפק החזו"א, שהרי ההדס בין כיום השביעי ובין כיום השמיני מותר בטלטול, וכי מפני שבבין השמשות עצמו אסור להריח בו יהא אסור בטלטול, ומאי שנא מלולב וערבה שאינם ראויים לכלום כליל, ואף על פי כן מותרים בטלטול מפני שראויים למחר, והוא הדין ההדס ממה נפשך יהא מותר בטלטול.

[משנ"ב סי' כז]

דלא קמו שאלותיו הלולב⁽²⁾.

(21) ויש שנהגו להסיר את הטבעות שאוגדות את הלולב [כמבואר בשו"ע סי' א] קודם ההקפות (סידור בית יעקב אות טו), והחתם סופר (מנהגי מרן בעל החתם סופר פ"ח אות י) נהג להתיר את האיגוד בליל הושענא רבה, ויש שנהגו (דרכי חיים ושלום מנהגי מונקאטש, אות תשצ"א) להסיר קודם אמירת ההלל, והטעם להסיר, כתב הבי"ח משום שהנענועים נתקנו כדי לעצור טללים רעים ורוחות רעות, וכיון שבהושענא רבה הוא זמן החיתום על המים, יש להתיר איגודו משום שכך ינענע אותו יותר, והלבוש (סי' א) כתב, שהטעם הוא להרבות שמחה, שיש יותר שמחה כשמנענע בלא איגוד.

וכתב הבכורי יעקב (סי' י) בשם מהר"ל (תפלות חג הסוכות אות ד) שיש להתיר את האיגוד מחציו ולמעלה, ופשוט שלא יסיר את האיגוד של הלולב עם ההדסים והערבות, וכן כתב בהוספות לשו"ע הרב (עמ' תשכ"ה) שישיר רק את שתי הכריכות שעל הלולב, וישאירו את שלש הכריכות המאגדות את הלולב עם ההדסים והערבות [ראה לעיל (סי' תרנ"א סי' יב) ובמה שכתבנו שם].

[משנ"ב סי' כט]

רוצה לומר, מה דמבא"ר שם בפשיעי א פה"ה⁽²²⁾.

(22) שם התבאר לגבי חוטי יציאת, שאף לאחר שנפסקו אין לנהוג בהן מנהג בוין לזרוקן במקום מגונה, אלא שאין צריכות גניזה, ויש מרדוקים לגנון, והמחמיר והמדקדק תבוא עליו ברכה, וכתב במשנ"ב שם (סי' ו) שהאסור לזרוקן הוא כשזרוקן בידים לאשפת, אך אם מתוך שלא גזון נורקו ממילא, אין לחוש לזה.

ויש מנהג (הובא במלבושי יום טוב סי' א) לזרוק את ההושענא לאחר החכטה על הדיוק שבבית הכנסת, ומה שיש נוהגים לזרוקן על ארון הקודש, כתב בשרית מהר"ש (חיד סי' נו) שמותר לעשות כן, משום שלב בית דין מתנהג על כך, אך בדרכי חיים ושלום (מנהגי מונקאטש, אות תשצ"ג) כתב שאין לעשות כן, כיון שזה בוין לשמות הקדושים, וראה בספר מועדים חמנים (חיד סי' קלא הע' ד).

מנהג נוסף כתב במשנ"ב לעיל (סי' תמה סי' ז), שטוב לשרוף את החמץ על ידי ההושענא, שכיון שנעשתה בזמן מצוה אחת תיעשה בזמן מצוה נוספת, ובשונה הלכות (שם סי' ב) כתב שקצת צ"ע בזה מדברי הרמ"א (סי') שנהגו להצניען לאפיית המצות.

ואם אין לו מקום לשומרן כראוי, כתב הכף החיים (סי' נט) שישורפן כדי שלא יבוא לזלזל בהן.

[משנ"ב סי' לב]

ובמשנ"ב פרושה ובאור הלכה⁽²³⁾, ובסימן תרמט סי' א פה"ה⁽²⁴⁾ ומשנ"ב פרושה ובאור הלכה⁽²⁴⁾.

(23) ושם התבאר, שאם אין אפשרות שהנכרי יקצוץ את הסכך, מותר לקצוץ בעצמו, וכלבד שיטול רשות מבעל הקרקע ואפילו אם הוא נכרי, ועוד, שבמדינותינו רוב הקרקעות שיש לנכרים ניתנו להם מדין המלכות, ודינא דמלכותא דינא, וכן במקום שעל פי דין המלכות יש רשות לאנשי המקום לקחת עצים מהיער, אין איסור אם לוקח משם סכך ברשות הנכרי, ואף שהא"ר (סי' תרלו סי' ו) כתב על פסק זה 'צ"ע', כתב בבית"ל שם (ד"ה לא יקצוץ) בשם הבכורי יעקב (שם סי' ו) שמיין שראוי וריי היתיר לטול מן הנכרי במקומות שמעולם לא היו בהם רוב ישראל, יש לסמוך על צירוף שני ההיתרים ביחד.

(24) ובמשנ"ב שם (סי' ט-יב) התבאר, שיש להיזהר שלא יקצוץ היהודי בעצמו את אחד מארבעת המינים שבלולב מאילן הגזל בקרקע של נכרי, אפילו אם נותן לו הנכרי רשות, משום שסתם נכרים הם גזלני קרקעות תשמו גזל קרקע זו מישראל, וכיון שהקרקע אינה קנייה לנזלן

הלכות לולב סימן תרסה תרסו קלה קאר הגולה

ב שם וכאשר ה' טור
ב שם אביו הראש
ד שם בן אביו
ה שם אביו
ה שם אביו
ה שם אביו

מצנה אסור כל שבועה ימים, ובשמיני-עשרת מחר. יובחוצה לארץ שעושים שני ימים טובים של גליות אסור (ד) אף (ג) [ג] בשמיני, ומחר בתשיעי (ה) ואפלו כל להיות באחד בשבת. [*] (ו) ויחש אוסרים בכל להיות באחד בשבת: ב [*] והפריש שבועה אחרונים ימים, כל אחד יוצא בו ואוכלו (ז) למחר, אבל ביום אסור. שהקצה לכל אותו היום:

תרסו דיני ספה ביום השביעי, ובו סעיה אחד:

א משנה קלה מ"ח
ב שם אביו הראש
ה שם אביו
ה שם אביו
ה שם אביו
ה שם אביו

א "אף-על-פי שגמר מלאכל ביום השביעי שחרית (א) לא יכתר סבתו, אבל מוציא הוא את הפלים ממנה (ב) מן המנחה ולמעלה ומתקן את הבית לכבוד יום-טוב האחרון. (ג) ויום אין לו לפנות כליו ורוצה לאכל בה בשמיני, צריך לפחות בה מקום (ד) ארבעה על ארבעה לעשות הבר שהוא יושב בה שלא לשם מצות ספה, שלא יהא נראה (ה) כמזיף. הגה ואם רוצה לאכל בספה אחר היום אין צריך לפחות בה, ולא נראה כמזיף (ו) רק ביום שמיני (מנהגים). ואם הצריך לסעוד (ז) בשאר היום צריך לאכל בספה, שמצותה כל שבועה. יובחוצה לארץ שצריך לישב בה בשמיני, (ח) גמר מלאכל ביום השמיני (ט) מוריד כליו ומפנה אותם ממנה. ואם אין לו מקום להוריד את כליו ורוצה לאכל בה בתשיעי, אינו יכול לפחות בה מפני שהוא יום-טוב; ומה יעשה להכרז, ואם היתה קטנה (י) שאסור להניח בה חנר בשאר הימים, (יא) ויניחנו בה, ואם היא גדולה שמתר להניח בה חנר, ומכניס בה קדרות וקערות וביצא בהם, פרי (יב) להביר שהיא פסולה ושפך נגמרה מצותה:

שערי תשובה

בדאפריס ש"ש פנה: [3] בשמיני. עברית. וכן באיר שבת דבפסל בשמיני יש להקל, ואפלו ביום-טוב הראשון יש להקל בעת הצורך. ואם נפסל קדם שפסקה מצותו ביום-טוב או אפלו לא נפסל קדם לו אחר, סם הפסל דלמשה צ"ע, ובשמיני צ"ע, ובהנהיג פסק סתם דמחר, ודעת השו"ע נראה דאסור, ונראה להקל ע"פ פנפסל, ע"ש: [*] ויש אוסרים כ"י. וכן באיר שפסקה מצותו ביום-טוב או אפלו לא נפסל קדם לו אחר, סם הפסל דלמשה צ"ע, ובשמיני צ"ע, ובהנהיג פסק סתם דמחר, ודעת השו"ע נראה דאסור, ונראה להקל ע"פ פנפסל, ע"ש: [*] ויש אוסרים כ"י. וכן באיר שפסקה מצותו ביום-טוב או אפלו לא נפסל קדם לו אחר, סם הפסל דלמשה צ"ע, ובשמיני צ"ע, ובהנהיג פסק סתם דמחר, ודעת השו"ע נראה דאסור, ונראה להקל ע"פ פנפסל, ע"ש: [*] ויש אוסרים כ"י.

באר היטב

(3) בשמיני. ש"י העלה דאם נפסל בשמיני יש להקל, ע"ש:

באר היטב

סימן זה בשם מהות אשרי: שבת להושיענו ולא אנדה למיפק בה שרי בהנהגה דהנהגה לא מלתא היא, דשם כל זמן שלא צבד הפעשה שיש לו לעשות לא אקני דעתה מנה וכו'. וכתבו כמה אחרונים [המאמר-מרכזי הלבנון-שדר ושי"א] דאנה בזה, דעבודת-ספר הוא בהנהגה אשרי צריך לומר "לא אנבחה" וכו', וכן הוא לעיל בסימן תרגו בשלחן-ערוך, והאמת אפס, דכן הוא באור זרוע גופא שמפנה מקור הדין של מהות אשרי, ואם-כן יש ראייה להפך, שאפלו עשה האגדה, כל זמן שלא הגביהו לצאת בו מקרי הנהגה בעלמא ומחר לאכלו:

משנה ברורה

ליום אחד, (א) אינו אסור אלא ליום אחד בלבד עד הלילה: (ד) אף בשמיני. דהוא פסק שביעי, ונהנה הש"י העלה דאם נפסל יש להקל בשמיני, אבל בקרבן-הנזאל חולק עליו, וכן כתב בחידושי הריטב"א להקמיר: (ה) ואפלו כל להיות וכו'. ולא אסרין לה משום חננה, כיון שפכר (ג) הנה בעולם ולא נעשה בו מצוה: (ו) ויש אוסרים. סבירא להו דגם פנה שיהו חננה פיון שהיה אסור ביום. ועין בארלה רבה שכתב דלעת הצורך יש להקל, שרב פוסקים התירו: ב (ז) למחר. לא דוקא, והוא הדין בלילה מחר. ובשיטת ר"ב ב"ר פרקיה מסתפק אף דינו לענין בין-השמשות:

א (א) לא יסתר סבתו. דהא (א) כל היום חובתו לישן ולשון שם, ואי אקלע לה סעודתא צריך לאכל בגנה: (ב) מן המנחה. קטנה [ח' ריטב"א]: (ג) ואם אין לו לפנות וכו'. רוצה לומר, שאין לו מקום אחר לאכל וצריך לאכל ביום-טוב האחרון בספה, על-פל פנים צריך לפחות בה, ונראה דהנה קדם שקיעת החמה, דפן יודמן לו עוד לאכל בגנה: (ד) ארבעה על ארבעה. דאף-על-גב דאורי פוסל בשלשה טפחים, מפל מקום (ג) אין הקבר כל-כך, אם לא בשפוחת פסוק ד' על ד' שהוא שעור מקום חשוב: (ה) כמזיף. אבל מוסף ממש (ג) לא נראה לעבר עליו משום כל מוסף, כיון דאינו מהפגן לשם מצוה, דשלא בנמו פני בגנה להוסיף לכלי עלמא, כמו שכתבנו לעיל בסימן תרגו סעיה יד: (ו) רק ביום שמיני. מפני שהוא סמוך לחג: (ז) בשאר הימים. אפלו (ד) בין-השמשות: (ח) גמר מלאכל פנים השמיני. הנה (כ) שאין דעתו עוד לאכל כלל היום [ראי לא הכי, אם אקלע בשבת צריך לעשות (ו) סעודה שלישית בספה, דכל היום יש חיוב ספה משום ספקא דיומא]: (ט) מוריד כליו וכו'. הנה (ז) מן המנחה קטנה ולמעלה: [דשמיני לבני חוצה לארץ הוא כמו יום שביעי בארץ-ישראל], וקדם לנה אין נראה שעושה פן לכבוד יום-טוב. ועין בסוף סימן תרסו וכתב שכתבנו שם: (י) שאסור להניח בה חנר. כדלעיל בסימן תרלט סעיה א, עין שם במשנה בירח: (יא) ויניחנו בה. עין בפרי-מגדים שמתחפף אם יניח בה בשמיני או אולי דוקא בתשיעי, דשמיני פסק שביעי הוא לדין, וכן מצד הספר מאמר-מרדכי שלא יכניס בה גר וקערה בשמיני: [ראויל צריך לאכל בה נאי אפשר לו לפסלה, אפסל בפסקי הרא"ש מצאתי בהדגא 'בשמיני', ואולי פננתו גס-פן בסוף שמיני: (יב) להביר בה שהיא פסולה. המחבר נקט לשון הר"י בסוף ספה, ועין שם בר"ן וברמב"ן דאין הפנה שפסקת בכך, אלא רוצה לומר שעושה הבר לפסלה, שאינו יושב בה בתורת ספת הקג. ועין לעיל בסימן תרלט במשנה בירח סעיה-קטן ו ובשער-הציון שם: (18):

שער הציון

(א) פוסקים: (3) רוצה לומר, דוקא ביצה שלא היה בעולם ונעשה בו מצוה שגולד בשבת והו מקרי הקנה, מה שאין פן הכא שלא נעשה בו מצוה לא בידי אדם ולא בידי שמים אלא הדבר בא ממילא על-ידי הנהגה, לא מקרי הקנה: (ב) רש"י: (3) ובחידושי הריטב"א פרק דלקני נקט ד' טפחים. לומר אף בשאר נפסלת באורי, כגון שיש ד' פגנות ושאור צדן הקשר ספה, כבסימן תרלט סעיה ב בהנהגה, אפלו הכי כל שפך פסוק ששור ד' טפחים מקום חשוב הכרא הו ולא נראה כמזיף, עין שם: (ג) אחרונים: (7) אחרונים: (8) מגן-אברהם: (9) מגן-אברהם לקמן בסימן תרסה ושי"א: (10) פרי-מגדים. ועין בפ"ח שרצה למעשה לחש דעת רש"י, ע"ש, ולא העמקתי מפני שכתב סג"א וכל הפוסקים פשוט הסוגיא כהר"ף ודלא פרש"י, וגם כמה אחרונים כתבו דבנות רש"י גס-פן סהר"ף, שפן בקרבן-הנזאל ובמאמר-מרדכי, ע"ש:

הלכות לולב סימן תרכה תרסו

ביאורים ומוספים

הדופן הרביעית אינו מבטל ממנה שם סוכה, וכן אינו מבטל את גוף הסוכה בהורדת הגגון על הסכך.

(2) ומשום כך, כתב הכף החיים (סי' א) שאין לקדש בליל שמיני עצרת מבעוד יום, כיון שאז יהיה חייב לקדש ולאכול בסוכה, ואם יברך עליה יראה הדבר כסתירה, שהרי התפלל כבר תפילת מעריב של שמיני עצרת.

ואם קיבל על עצמו תוספת יום טוב של שמיני עצרת, הורה הגרי"י קניבסקי (ארחות רבנו ח"א עמ' שעט, ח"ב עמ' שז) שמותר לו לשבת בסוכה עד הלילה, משום שאין התוספת נחשבת כליילה, אלא כמו שהורה החזו"א לגבי יום טוב שחל בערב שבת, שזמן תוספת שבת נשאר עם קדושה של יום טוב, רק מתווספת עליו קדושת שבת. אכן, הסי' (סי' תרסח סי' א) כתב שתוספת שבת נחשבת כליילה.

[משנ"ב סי' ד]

אין ספק כלל (3).

(3) ומשום זה שצריך שהפסול יהיה ניכר, כתב הבכורי יעקב (סי' ה) שלא מועיל להניח סכך פסול במקום הכשר, כיון שאין זה ניכר, אכן, הסתפק האם מועיל לפרוס סדין תחת הסכך הכשר באופן הפוסל את הסוכה, והבן איש חי (שנה א' פ' וזאת הברכה אות טו) כתב, שגלגול סדין על הסכך אינו מכריע כמו אייר (שמועיל להזכיר בשפוחות את הסכך), ואינו מועיל להתיר לאכול בסוכה.

[משנ"ב סי' ה]

במס' (4) וכו', משום כל תוס' (5), כיון דאין מתקן לשם מצוה (6). (4) והחולק לישון בסוכה בסוף יום השביעי ודעתו שתימשך שנתו גם בלילה לאחר כניסת יום השמיני, הורה הגרי"י קניבסקי (תורת המועדים סי' ב) שאינו צריך לחוש שנראה כיכל תוס' (5), כיון שהולך לישון בהיתר, ומה שממשיך לישון אחר כך הרי הוא אנוס, ולא גזרו רבנן על כך.

(5) ובדעת הרמב"ם (פ"ו מהל' סוכה ה"א) שלא הזכיר בדבריו שטעם דין זה [שיש לפחות מן הסוכה וכדו' כשיושב בה לאחר החג] הוא משום 'כל תוס' (ח"ב עמ' לו) בשם הגרי"י סולאייצ'יק סי' דש' ובקובץ יד הרש"י (ח"ב עמ' לו) בשם הגרי"י סולאייצ'יק שטעמו הוא כדי להראות שהשיבה בסוכה היא רק מחמת המצוה, ולכן כשנגמר זמנה שוב לא יושב בה.

(6) ואם מתכוון לאכול בסוכה לשם מצוה, כתב בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ב סי' קמא ענף א) שלא מועיל ההזכיר [באופן שלא פסל את כל הסוכה]. שהרי הוא עושה את המצוה כהלכתה ואינו מתחשב בהיתר, ועובר משום 'כל תוס'.

[משנ"ב סי' ו]

מפני שהוא סמוך לת'.

(7) ובטעם הדבר שעובר משום 'כל תוס' רק בסמוך לחג, כתב בשו"ת אגרות משה (א"ח ח"א סי' יג), שאיסור 'כל תוס' הוא רק אם מוסיף על מצוה קיימת, אבל אם עושה דבר שאינו שייך למצוה ואומר שהוא מצוה, אינו עובר עליו ביכל תוס'. ולכן הושיב בסוכה באמצע השנה אינו עובר ביכל תוס' (5), כיון שאין לזה שום שייכות למצוה סוכה, מה שאין כן הישן בסוכה ביום השמיני והוא ממשיך את החג לעוד יום, הרי זה מוסיף על מצוות התורה שנטאריך את המצוה לעוד יום, ומשום זה, בשאינו מכוון להוסיף אינו עובר ביכל תוס', שהרי זה לאחר זמן המצוה, ורק הכוונה מועילה להחשיבה כהמשך המצוה.

המשך במילואים עמוד 98

[משנ"ב סי' ד]

ד' הוא ספק שביעי.

(4) ומי שעדיין לא קיים מצות לולב ביום הושענא רבה והגיע זמן בין השמשות, כתב הבכורי יעקב (סי' תרנב סי' ב) שאסור ליטול למצותו בשעה זו מוספק, שהרי נכנס בזה לחשש טלטול מוקצה ביזוי, וכיון שמצות לולב בשאר ימות החג היא מדרבנן, אין דוחים ספק מוקצה מפני ספק לולב [שכיון שמחמת הספק הוא פטור בעת מקיום מצות לולב, שוב אין נטילתו נחשבת לצורך מצוה, ואינה דוחה איסור מוקצה]. וכן לגבי מי שלא נטל לולב בערב שבת חול המועד והגיע זמן בין השמשות, כתב הכף החיים (שם סי' ג) שאסור ליטול בבין השמשות, שמא הוא לילה, ועובר בזה על טלטול מוקצה בשבת [ולגבי מוקצה בשבת שבתוך החג, ראה מה שכתבנו לעיל (סי' תרנב סי' ב)]. מאידך, בנימוקי אורח (סי' א) כתב לשיטת תוספות (סוכה י' ב ד"ה עד) שאם עדיין לא נטל לולב ביום השביעי יטלנו בבין השמשות, כיון שהרי זה כעין הדין שעשה דרבנן דוחה לא תעשה דרבנן, ובפרט שיש שני חוקות המחייבות ליטול בבין השמשות, א. שהאדם הוא בחוקת חיוב לקיים את המצוה. ב. חוקה שעדיין הוא יום.

[משנ"ב סי' ו]

דלעת הצוף יש לקלף, ש"ב פוסקים התייר.

(5) וכן כתב לקמן (סי' תרסו סי' ד) לגבי נוי סוכה שיש מתירים להסתפק ממנו בשבת שחלה במוצאי יו"ט אחרון של החג, שמא היה טעם נאסר אותו, אם משום ששבת יו"ט נחשבים כאחד, הרי קי"ל שהם שתי קדושות, ואם משום הכנה, אינו הכנה יש כאן.

[משנ"ב סי' ו]

אף דינו לענין בין השמשות.

(6) ולגבי מי שעדיין לא נטל ארבעת מינים, כתב לעיל (סי' תרנב סי' ב) שבבין השמשות של היום הראשון חייב ליטול בלא ברכה כיון שהוא ספק דאורייתא, והסכימו האחרונים שגם בשאר הימים נכון ליטול.

סימן תרסו

דיני סכך ביום השביעי

[משנ"ב סי' א]

הולכתו לישן ולשון שם וכו', צריך לאכל כגנה.

(1) וגם אם יש לו סוכה אחרת לישב בה, דעת הגרי"י אלישיב (שבית יצחק זמן שמחתנו פ"ו סי' א) שלכתחילה כשיש אפשרות, יש לחוש לשיטת הדין (סוכה מח, א ד"ה סוכה) שמהכתוב (ויקרא כג, מב) 'בסוכות תשב' שבעת ימים' לומדים שצריך שתהיה לו סוכה כל שבעת הימים, כלומר שמדאורייתא אסור לו לפרק את סוכתו, כיון שצורת הסוכה היא שתעמוד קבועה עד גמר מצותה, ואם יפרקה הרי הוא מבטל את המצוה, ומשום זה הורה (שם) שמי שיש לו סוכה של כמה חדרים, אין לו לפרק חדר אחד, כיון שכל חדר נדון כסוכה לעצמו ונמצא מבטלו ממצותו, אכן, הגר"ש אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' נה אות לו) כתב שלפי דברי הר"ן נראה שמותר לסתור את הסוכה, ונראה בעיקר הדין (א"ח סי' ס אות סח) שהביא שחלקו בני השיבה האם מותר לו לסתור את סוכתו כשיש לו סוכה נוספת, והכריע לאיסור, כיון שיש בכך ביזוי מצוה.

ולחסיר דופן רביעית של סוכה, וכן להחיד את הגגון של הסכך, דעת הגרי"י אלישיב (שבית יצחק שם) שמותר, כיון שבהסרת

מילואים הלכות לולב סימן תרסו תרסו המשך מעמוד קלה

[משנ"ב ס"ק יא]

כך לציל בסימן תרלט סעיף א, עין שם במשנה ברוך (10).

(10) שם (ס"ק ח) כתב, שאפילו אם הסוכה אינה מצומצמת בשיעורה, אלא היא קטנה כל כך שיש לחוש שמא יקרב הנר לדפנות, אסור להניח בה את הנר, שמא תישרף הסוכה. אך אם מטבעו הוא מצטער כשאוכל שלא במקום הנר, יש להקל שיעמיד נר בתוך עשית וכדו', אלא אם כן הסוכה נמוכה מאד ויש לחוש שהאש תתקרב לסכך, שאז אסור להעמיד בה נר בכל אופן.

[משנ"ב ס"ק יא]

נר וקצרה בשמיני (11) וכו', נספך בסוף שמיני (12).

(11) ולגבי הרצח לעשות היכר שהסוכה פסולה על ידי הכנסת סיר לתוכה, דורה הגרי"ש אלישיב (מאור השבת חיד עמ' רלו דע' קיט) שאף שהסיר הוא כלי שמלאכתו לאיסור, מותר לטלטלו לסוכה, שכן שהכלי מתיר לו להשתמש בסוכה, נחשב הדבר כצורך גופו המתיר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור.

(12) וכשמכניס בסוכה דבר לסימן שהיא פסולה, כתב הבסרי יעקב (ס"ק ז) שאין צריך להניחו שם כל הלילה וכל היום, שהרי גם משמיה נר להיכר ודאי שאין צריך שיהיה חולק כל היום השמיני.

[משנ"ב ס"ק יב]

בסימן תרלט במשנה ברוך סעיף קטן ו ובשער הציץ (13).

(13) ושם התבאר, שמעיקר הדין אין סוכה נפטלת בשעה שמכניס לתוכה כלי מאכל (לאחר האכילה בהם) או כשעשה בה תשימיש בזה, אלא שכן שיש ראשונים הסוברים שבכך היא נפטלת, לכתחילה יש להחמיר בזה.

ולגבי שיטה או אכילה בסוכה קודם החג, הוכיח בשו"ת שלמת יוסף (סי' יב אות א) מהירושלמי שסוכה קודם היום אינה נקראת סוכה, ולכן מותר לישב בה. הדבית יהודה (פלאצקי, ח"ב עמ' יג) כתב בשם הגדולים בשערים שאין בשיבה בסוכה קודם החג איסור 'בל תוסיף', כיון שאיסור זה הוא רק לאחר זמן המצוה ולא קודם לה, וכן כתב בשו"ת מהנה דעים (אורח ח"ג סי' מד) שאין הקדמה נקראת הוספה. מאידך, הכלי חמדה (מועדים ח"א סי' קכו) דייק מדברי האור זרע (ח"ב סי' שס) שיש איסור 'בל תוסיף' גם קודם עשיית המצוה, וכן דייק בספר להורות נטן (מועדים א עמ' קס) מדברי השו"ת חמדת שלמה (אורח סי' כד) שהקשה מדוע אין איסור 'בל תוסיף' בתקיעת שופר בחדש אלול [וראה מה שכתב הגרי"מ גרוס (מבית לוי ח"ב עמ' צו) לחלק בין שמיני עצרת שהוא יום טוב שנראה כמוסיף על המצוה, לבין ערב יום טוב שהוא חול שאינו נראה כלל כמוסיף].

[משנ"ב ס"ק ט]

הינו מן המנחה קטנה ולמעלה (14) וכו', וקדם לזה אין נראה שיש צורך לקבד יום טוב (15).

(8) ולענין להיפטר מן הסוכה, כתב לקמן (סי' תרסו ס"ק ח) שמנהג העולם [בחוף לארץ] הוא שלאחר שאכלו את סעודת היום נפטרים מן הסוכה ויושבים בבתיהם, אבל אם לאחר מכן הוזמן להם לאכול אפילו בבית השמשות, צריך לאכול בסוכה.

(9) ואף שבכך הוא טורח להפיק מיום טוב לחבירו, כתב הערוך השלחן (סי' ש) שכן שבלי לזה אינו יכול להורידם, מותר לו לפנותם ביום, ועוד, שכן שאינו מעמידם בבית כהוהן אלא רק מורידם מהסוכה, אין בכך טורח.

הלכות לולב סימן תרסו תרסו המשך מעמוד 270

[משנ"ב ס"ק ב]

ובסיני אף קלל כח דין טו (16).

(5) שנחלקו בזה הפוסקים, שבשערי תשובה (ס"ק ב) ובהגהות רעק"א (סי' תפז ס"א) כתבו בשם שו"ת בית יהודה (עייאש, סי' ד) שצא בזה ידי חובה [ובהגהות רעק"א כתב כן אף לענין מי שאמר בפסח 'את יום חג השבעות הזה'] וכן כתבו בהגהות חכמת שלמה (סי' א) ובחיי אדם (כלל כח סט"ו) [ומה שכתב החיי אדם שם שאם עקר רגליו אינו חוה, כתב בשו"ת אגרות משה (אורח ח"ג סי' צו) שאולי לא דייק בלשונו, וכוונתו שאם סיים את הברכה]. מאידך, הברכי יוסף (ס"ק ב) ובשו"ת שו"ת ומשוב (שתייתא סי' כב) כתבו שלא יצא ידי חובה.

ולחלכה, הבכור יעקב (ס"ק ב) והבן איש חי (שנה א פ' זאת הברכה אות יב) כתבו שאם בשעה שאמר 'חג הסוכות' זכר שהיום שמיני עצרת רק ששכח שצריך לאומרו [ובבן איש חי (שם) כתב שאחר כך טעה בלשונו], אינו צריך לחזור, והפך החיים (ס"ק ג) כתב שבשמיני

עצרת בחוף לארץ אינו צריך לחזור, כיון שיום זה ספק אם הוא היום השביעי וגם יושבים בו בסוכה, אבל כשמחת תורה בין בחוף לארץ ובין בארץ ישראל צריך לחזור.

הגר"ש איערבך (הלכות שלמה סוכות פ"ב סי' ו) ובדבר הלכה אות (יב) דורה של הלכה יש לקטו שיצא ידי חובה, כיון ששמיני עצרת בכלל חג הסוכות, והוסיף שאף שלטעם השני שכתב החיי אדם (שם) שיצא מחמת שעדיין יושבים בסוכה, ולכאורה טעם זה שייך דוקא בחוף לארץ, מ"מ לדינא גם בארץ ישראל יצא, וכמו שכתב החיי אדם בתחילת דבריו, שגם אם היה אומר רק 'ותתן לנו מועדים לשמחה' יצא, ואם כן שייך טעם זה גם בארץ ישראל. וכן דורה הגרי"ש אלישיב (הלכות ודנהגות תשרי סי' תרסח) וכן כתב בשו"ת אגרות משה (אורח ח"ג סי' צו) שאם סיים את הברכה, אינו צריך לחזור, והוסיף, שהיינו בין אם ידע שהוא שמיני עצרת וטעה בלשונו, ובין אם היה סבור שדיוס סוכת.

